

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅԱՐՆ ԲԱՐՁՐԱՅԻՈՅՆԱՍ
Հրամայել բարեհաճեց, որ Սուխում — Ղարսն և Բե-
դուս — Ղարսն կարել Համեր Գալիստին Մեծին Բը-
րեաւանից (Բնդղից) կոնսուլ ճանաչեն:

ԵՄՏԱՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ղեներալ Գեղին Ֆելդն Լատրիացոց զօրքը խա-
ղացնելու ժամանակը Բաճեմեան հետեւեալադնդին շատ
զուլեց իւր օրական հրամանաթղթի մէջ, և անորդեց
միւս գնդի սխալներն, որք էին Խտալացիք և Սենգերք:
Սորա վերջնքս, մինչ այն աստիճան կատարեցան էս ան-
պատուութեամբն, որ զնոս ուժով կամեցան իրանց պա-
տին ու ազդայնութիւնն ոտի վրայ կանգնացնեն: Գալի-
լէք չունենալուն համար նորա իրանց թուանքներն քա-
րերով լցրին: մի քանի դէմ կայողներն սպանեցին, և
շատին էլ վերադարձին:

Սեննայի կայսերուհին ծնուաւ տղայ: այս Լատրիոյ
նորածին լըյ — գերցոյն սուրբ մկրտութեան ժամանակը
(որ էլաւ օգոստոսի 25 ին) ստացաւ այս անունները՝
Բօգոլֆ, Ֆրանց, կարլ, Իօսիֆ: կայսերական հրո-
վարտակաւ նշանակելեց նա շէֆ (մեծաւոր) 19րդ հե-
տեւեակամբին և պարգևեցաւ նրան սուրհակդման կար-
գի նշանն, և հրամայեցաւ, որ կոչեն նրան կրօնալիցի:
Կովկաս № 69:

Հնու-նիւն, գրեւոր թէյն գէտի ծիւղոսն:

Վախաղանց ցածրացած ջուրն Բէյլինի անցկացած ճրմ-
աւան ժամանակին, պատճառելով այնքան վնաս վաճա-
ռականութեան և արհեստականութեան, միւս կողմից
մեծ օգուտ բերեց հնագիտ և արուեստագիտ մարդկանց:
Լյուպէս վեց ձկնորսներ գտան Լիւտինդէնի մօտ գետի
ձախակողմեան ավանումը գեղնապղնձէ ձեռն, սրանից յետոյ
գտան գետի ընթացքի միջումը մարդոյ արձան գլուխը
վրէն: Լյն էր գեղեցիկ ճարտարութեամբ շինուած, բարձ-
րութիւնը չորս ունաչափ և տասը մասնաչափ, և բարձր
ամբողջ բալնի աջ ձեռի արմունկի կտորածէն: Երկու
ձեռքը երկայնացած առաջ: Լըձանն էր սկիւր, զարմա-
նալի լու էր շինած, յերաւի անդամալնիտրական, համե-
մատ և գեղեցիկ: Չօխ ոտը թեթեւ բարձրացած էր, աջը
գետնի վերայ, ձախ ձեռք (մօտիկ տալով) ըստ երեւութին
բռնած ունէր մէկ տեսակ գաւաղան, որոյ հետքը ամե-
նէին չկայ մասների վերայ: Լընտի դժագրութիւնը էր
սպինը, և ցոյց է տալիս երեւելի արձաններ հնութեան:
Սպինն խուճուճ՝ բայց ոչ երկայն, շինուած ճարտա-
րութեամբ և գեղեցիկապէս պատաստուած ինչպէս թագ,
բաղկացեալ աւելի պտուղներէց և ծաղիկներէց, քան թէ
տեղեւներէց ու ճիւղերէց: Լյուս առնայնիւ այս անդ-
կան ցորենի, բխտեր, խաղող, եղենույ խոզակներ, խաղա-
կաղին, զանազան պտուղներ և դաշտածաղիկներ: Ժա-
պաւէնը կախուած թագիցը թեթեւ ընկնում է շինքովը,
ուր ինչպէս երեւում է ծայրը կտորովը է: Բերանը ամուր
չէ փակուած, ուրիշ կերպ շինքի երակներէ ձգողութեամբ
կտրել էր կտրծել, թէ այդ պատանին երգում է, Լը-
քերը շատ լաւ էր թափած, բայց աչքի սպիտակուցը և
պտուղը նշանադրուած են ճեղքուածով, որոց ծագումն

դեռ չէ բացատրուած: Յայտնի է, որ հները միշտ գե-
ղեցկայնում էին իւրեանց արձաններն թանգաղին քարե-
լով փխրանալ աչաց, և ձկնորսները արդեօք հանեցի՞ն
զայնտիկ կամ ջուրը յրնթացս դարուոր ժամանակաց ոչն-
չացրեց, — սակայն չկան այնորիկ: Յերաւի արձանը նկա-
րագրում է պատանի երկպառու Բագոսին, թէպէտ ըստ գե-
ղեցկութեան և համեմատութեան նման է Լյուպէսի ձեռն:
Լըձանը թափած է մէկ կտորից, բայց երկայնացեալ
ձեռքերը, որք կայցրած են առանձին: Լըյուս ար ձեռք
կտորուած է, ժամանակը և ջուրը հաւատարել են մետա-
ղը, ուրեմն կտորուածքը եղել է շատ հին: Ի՞նչպէս այս
500 գրուանքայ արձանը ընկաւ Բէյլինումը: Իմանալ
չէ կարելի:

Լըյուքնիալի մօտ գտան յետոյ տան պատեր որի լըյ-
նութիւնն էր 9 և երկարութիւնը 11 ոտք: Լյուս պա-
տերը սուադած էին պոմպէյեան պատերի կերպով կար-
միր դեղով չորս կողմը կանաչ գէհով: Գտանվեցան նաև
նկարչի մնացորդները: Տանը մէջ և նորա մօտ գտանվե-
ցան Լերմէսի արձանի կտորները և լաւ պահպանուած
աթուր: Լըյուքնից մէկի վրայ մնացել էր թեւաւոր սան-
ձերմէսի, գեղեցիկ փորագրուած, Լեռու ընկած էր լընջը
այն արձանին մատակը հանդերձից և նորա ձեռքի և ի-
միասին միւս սուրբին: Իսկ գլուխը չկարացին մինչև հիմիկ
գտնել:

Գտնվել են նոյնպէս երկու տախտակ մակագրութեամբը
in honorem domus divinae Mercurii (OE) չէ հաս-
կացվում — Aronius vitalis — չէ կարելի ջոկել — vota
sua libenter munificet:

In honorem domus divinae Mercurii mosmerata A —
չէ ջոկուել flavia prima vota sua libenter.

Լեռու գտան փոքր քարեայ կիսարձան 20 ոտք
բարձրութեամբ, նուիրեալ Սոմէրմին և ունելով չորս
կողմը զանազան փորագրութիւնք: Սէկը նրանից նման
է Լերթուլէսին: Գտնվել է նմանապէս սան կիւղ ձեռի,
հանգստանալով շան վրայ, Գտնվել է քանի մի հաստ ար-
տասունքի անոթ, բայց երկպառակ փոքր սովորականից:

Մեծ կէտը, ծաղիկների ամաններ կա ից շինած չը-
կարային ռաղ հանել, ոյլ միայն կտոր կտոր: Գտնուած
փոքրը կը պատկանին 3 և 4 դարուն ծնողեան Բրիս-
տոսի, այն է Սարկոս Լըքէլանտիս և Լըքրոանդը Սե-
վերիոսի ժամանակին, նորա բրօնդի, պղնձի և արծաթի
են: Կոյ քանի մի և Բիւզանդիոյ: Սարտի օկրէին գտնը-
վեցան Լէյլա և Գիւսէյլթօրի մէջ 74 արծաթեայ դը-
րամներ, որ այնպէս են ինչպէս քանի մի տարի առաջ
գտնվեցան այդ տեղումը:

Լըյուս մեծութիւնն է Ֆրանցուզէ հնդական Ֆրանի փո-
ղի հետ, լաւ կտրած և քաշը 2 և կէս լոս: Լըյուս գինը
հիմիկ կը լինի 1 մանէթ 70 կոպէկ, այս է Սարնիաց-
ւոց սակի (գուկրատոն): Մէկ կողմը պատկեր փիլիպպոսի
Բ. մակագրութեամբ philippus D. G. Rex. Hisp. Dux.
Brab: Միւսերէ վերայ Սպանիացոյ նշան, մակագրու-
թեամբ, dominus mihi adjutor 1558 թուին:

Միւս գլուխը Գիւսէյլթօրի մօտ է Ֆրանցուզէ մե-
ղալ, կտրուած ի յիշատակ Ֆրանցուզէ առաջին խա-
վութեան անցքին:

Իլլիւսարացի:

ԲԱՆԵԱՅԻՐԱՆԵՐ

Օգտակար էրկելու վերայ:

Վհաց, անցաւ Հին ժամանակը, երբ շատերը իրանց զէնքի և ուժի զօրութեամբն էին կարծում մեծ անուն և փառք ժառանգել և մարդկութեանը օգուտ բերել, թէ պէտ կային ևս ոմանք, որք այս կարծիքի դէմը կեանք էին վահում: սակայն այս ճշմարտութիւնը այնպէս հասարակեալ չ'էր ինչպէս այժմ: Վհաց այն ժամանակը և իւր թեւերի վերայ առած տարաւ Հին մտքերը և հասկացողութիւնը և հեռաւորութեան մթութեանց մէջ ընկնողները, տարաւ իւր հետ իւր յաղթական որդիքը՝ սրբ միայն իւր մէջն էին փառաւոր: Միցաւ ձիւնապատ ձմեռը, դադարեցան փութորկալից օրերը, և ահա՛ գլուխն 'ի վեր բարձրացրեց ցանկալի գարունը՝ իւր վերայ շաղկապ բազմադունեան գիտութեանց և արուեստից ծաղկունքն: եկաւ, մտաւ այժմեան դարը, հոս փչեց յամենայն երկիր, մեր ձաւորները ուրախացան, հեռաւորների որաւորումն ևս այս փի և նոյն սիրոյ բոցը արծարծեցաւ, այս ծաղկեալ ժամանակներից պատու քաղելու: Բարձրացաւ գիտութեան արեգակն դէպ 'ի հիւսիս, շուքը պատեց հարաւին, դրլուխը բարձրացրեց իւր արմատն և փառաց տաճարի աշտանակի վերայ բարձրացաւ: Խոնարհեցաւ Միայն, հնութեան շուքների և իլտատկների տակը թաղուեցաւ: Արդ գարը, նոր հանդէս է բաց անում, էլ չէ՛ թողում պարծենալ նրանց, որոց բնութիւնը նշանակել էր պարծենալու իւրեանց հաստանդամ մարմնայ զօրութեամբը: Սա յաղթում է բնութեանը: Ի՞նչ Վաղեղադի բաւաւթեան ուրը ներգործութիւն չունի Բարայէլի վերայ, յաղթութիւնը այժմ՝ Բաւիթներիին է: Հռովմէական գոհացողութիւնը էլ չէ՛ պանծում շքեղութեան նախամեծար թթոռի վերայ, այն դահը այժմ՝ ձկնորսներն են ժառանգում: Որին որ բնութիւնը առաջին տեղն էր գրաւել տալի համաշխարհական հանդէսներումը, այժմ՝ նոր ժամանակը, այս նոր գարունը նրան մտաւոր յառաջադիմութեան դրօշակների տակն է խոնարհացնել տալի: Ուրեմն կաքող է պարծիլ ամենայն մարդ, փոքրը մեծի դէմը, տըկարը զօրաւորի, որ ինքն ևս կարող է բարձրանալ այս գիտութեան փառաց ամբիոնի վերայ, և ցողի իւր շքաւկայից վերայ այն պարարտութեան անձրևի կաթիլները, որոց ծծել է նա գիտութեան ամպերիցը իւր մտաց ամանի մէջ: Պաւ ևս Հայ պատանի, աչքդ բաց արա, դու ևս կարող ես այս անքակտելի սիւնի վերայ հաստատելու: քո յոյսը և այս հոգեւոր զէնքին ապաւինելով, Երկաւորական ազխտութիւնիցը գլուխ բարձրացնել, հասարակ մանել Լստաւածային անապատը և դանել քո հոգւոյ և մտաց համար երկնաւաք մանանայք, սրանով դու ևս կարող ես քայլափոխ առնել դէպ 'ի քո բարձր նպատակը, դէպ 'ի քո փառաց աթոռը, և դանել ապահովութեան նաւահանգիստներ քո փոքր նաւակի պահպանութեան համար: Ի՞նչ ահա՛ այս սուրբ առարկայս այս մարդկութեան անխաղ կարապետ է զաւակներ կրթելը:

Բարի կրթութիւնն զաւակաց՝ մարդուն կմայնէ մի նոր իշխանութեան տակ, կը շինէ մի նոր կանոնների առարկայ: Ճշմարտութիւնը՝ որը որ հալածվելով անդադար

աշխարհի բաղնաւոտակ մարդութիւններիցը, և խոցեր ընդունելով բարձրանում է երկնքի կամարի մէջը իւր համար հանգիստ գտնելու՝ բարի կրթութիւն իբրեւ անձրևի կաթիլներ կ'իջեցնէ մարդկութեան վերայ և իւր իւրաքանչիւր քայլումը ճշմարտապէս պատու կը տայ: Մարդը իւր զգացողութիւնները և մտաց կարողութիւնները նորա ուսումնարանի սուրբ դասերի մէջը վարժելով և սրելով, կարող է համարձակ բացականչել՝ «Տէր, եկեաց արքայութիւն քո», բնութեան Լքարիչ, քո ճշմարտութեան շառաւիղները տեսանք և ուրախացանք, դեղեցիկ էր յոյժ և սիրելի: հոգի կ'առնենք առաջ ընթանալու և մեծամեծներդ տեսնելու:

Բնութիւնը ծնելով մարդուն, կարելի է ասել, իբրեւ մի անհատեալ դաշա՝ մարդկութեանն է ընծայում և իբրեւ մշակների մտաւոր յառաջադիմութեան՝ աւանդ է տալի, նրան բեղմնաւորելու մարդկալայել և հասարակօգուտ պտուղներով: Բայց բնութիւնը ևս անհոգ չի՝ մնում իւր կողմիցը, նա ևս ունի մշակներ, դաստիարակներ, այն է երկար ժամանակուայ փորձառութիւնը, որը ամէն մի դասը մեծամեծ և ծանր պատիժներով են տալի: Բայց այդ մեր սրտին բաւականի հովութիւն չէ, մեք այդ դանդաղաբայ և խոտատիրտ ուսուցչի գալուն սպասելով՝ հասակների ծաղկեալ ասպարեզիցն անց կըկենանք, և այն ժամանակը՝ երբ որ պէտք է ուսման ընթացքը կատարած՝ հեռեւորացը մի և նոյն ատուածատուր և դաստիարակաշահ յառաջադիմութեան ձիւրերը և պտուղները հաղորդենք, տակաւին բնութեան վարժարանի պատրաստական դասատանը կը լինինք: Այդ բնութեանաբազէ դաստիարակի վերայ, որը որ առանց մեք նրան սրանելու, նա մեզ կը գտնի և ակամայ կը լարժի՝ մեծ ուշադրութիւն չանենք, ըստ որում դա մեզ համար է ծնունդ, դա մեր սեփհականութիւնն է, դա ինքը մեզ վերայ ուշադրութիւն կ'անէ: Մեք կարեւոր միջոցներ և աշխատութիւններ 'ի դարձ դնենք այն մանկանը՝ որին որ միայն իւր մահը պէտք է ծերացնի և աւարտել ապայդ ուսման ընթացքը բնութեան վարժարանումը, այդ պարտաւորութիւնը տալ նորա կենաց առաջին քայլումը:

Բարի դաստիարակութիւնը պատուական դանձ, համեղ կերտուր և անսպառ ժառանգութիւն է իւր հեռեւորների և ճանաչողների համար: Եւ պարզեւում է մարդայ հոգւոյ և մտաց կարողութիւններին այնալիսի կատարելութիւններ, այնալիսի հասուն դասողութիւններ, մինչև կարելի է ասել, բարձրացնում է մարդուն իւր խորին ստորութիւնիցը դէպ 'ի մի բարձր մարդկութիւն, որ ինքն ևս զարմացած է մնում ճանաչելով այն խողով, հանգիստ և անխռով դրութիւնը, որոյ մէջը գտնվում է, և այն՝ որոյ մէջը մայրական անհսկող ձեռք տարրաւորել էր: Ի՞նչ համարեմ հաղիւ ոսր դուրս դնելով յիմարութեան և աղխտութեան տապալեղիցը, բողբ է բաւում նորա սրելի հարաւածներիցը, ասելով՝ «Եւ է ընդ իմաստոյն քար կրել, քան ընդ յիմարս միշտ 'ի իրախճանութեան պարապիլ», անխաղախ սրտի զգացողութեամբ է արատասնում այս խօսքը իմաստունը, որոյ հետ և բոլոր ուսումնականաց խումբը, նորա քիմքը սրդէն այս ուսման ճաշակն առել է, նա քաջ է իմանում՝ սորա գինը, Եւրա սրտաւա աչքի առաջը նկար

վում է անուսումն մարդոյ վիճակը, նա տեսնում է ան-
մշակեալ փշաբեր դաշտը, որ իւրաքանչիւր քայլումը վե-
րաբերում է անցաւորի ոտը և շոշափողէ ձեռքը: Բնիկը թ-
մարդոյ համար լաւը և վատը հաւատար է. ամէն ինչ
նորա մօտ մի գին ունի, նա կուրուծեալքը ընդունում է
այն ամենայն բանը, ինչ որ երեւում է նորա աչքին,
միայն թէ փոքր ինչ զուգած, զարդարած և պսպղուն
լինի: Կորա մտայ զգացողութիւնները, հասկացողու-
թեան դռները այնպիսի տղիտութեան փականքներով են
կողպւած, որ յայտ նորա մօտ մի անսովոր և ծանր բան
է դարձել: Տղիտութիւնիցը մարդկութիւնը քանի՞ քա-
նի վեցբեր չէ ընդունել, և քանի քանի՞ գիտութեան
պարակներէից անց կենալով՝ վարդենեաց թփերէից հե-
ռու քայլելով է դուրս եկել: Տղիտութեան վեցբերի միակ
ստիզանին է բարի դատարարակութիւնը. սա պէտք է
լինի մարդոյ առաջին սեփհականութիւնը, նորա հետ
ծնի, նորա հետ մեծանայ և հասնի իրա վերջին ծայրին:
Եւրա՝ որք զրկուած են այս պատուական առարկայիցը,
նոցա վերայ բռնութեան սուրը ծանրանում է աւելի, նա
իւրաքանչիւր մի քայլումը ընկերական և այլ յարաբեռ-
ութեանց մէջը սրեր պէտք է ընդունի, որ մարդկավայել
ընթացք բռնէ իրա համար: Եւրա, ինչքան դժուարակիր
բռն է տղիտութիւնը, ողորմելի մարդը սրտով կամե-
նում է լաւ և անփնտ ճանապարհաւ ընթանայ, բայց նո-
րա մտայ աչքերը այնքան սուր չեն, որ շահաբերը վնա-
տակարիցը որոշեն, տղիտութեան թաւ ստուրը նորանց
վերայ մութը շուտք են գցել: Արեւմտ ինչքան հարկա-
ւոր է այս սուրը առարկայի քաղցր սերմերը ցանել նոցա
նրա մէջը, տալ նոցա մարին այնպիսի կատարելութիւն,
այնպիսի սրատեսութիւն, որ առանց հանապաղօրէից բռն-
նութեանց և ստիպողութեանց, դատարարակութեան մըշ-
տովաւ և պայծառ կանթիները իրանց առաջնորդ ու-
նելով, կարողանան այն փշալեց ճանապարհը, որը որ միշտ
ծաղկազարդ և լուսաւոր է ձեւնում անկիրթ և ման
կական կարճատես աչքին, որը որ ամէն մի քայլումը վե-
րաբերում է մարդոյ հոգին և միտքը, թողու՛ և ան-
վեհեր ընթանալ այն շաղափը, որ թէպէտ սկզբումը
անցարդ և անտուր քօղով ծածկուած է, այլ ամէն մի
քայլ առաջ ընթանալումը նոր զարդեր և նոր վառահա-
թիւններ է ծնում մարդոյ մէջը, առաւել դէպ ՚ի վե-
րին ծայրը յառաջ խաղալու: Արուհեան, քանի որ նո-
րա անայնանը նորա դէմն է, նա անտուր դէմքով է վար-
վում, քանի որ նորա թշնամին իւր նիզակը ձօնում է
իւր ձեռքին շաղափութեան և զեղնութեան ասպարիզումը,
նորանը աննկատելի են լինում:

Եւս սուրը առարկայի հանելը դժուարութիւննե-
րի խոչնդոտների յաղթել է ուզում, որովհետեւ, ինչ
պէս պէտք է ճանաչուի յաղթանակի սպասող զինուորը,
եթէ թշնամին յարձակւած ժամանակը՝ նորա դէմը
գէներ չը շարժէ, արեան քրտինքներ չը թափէ: Ինչ
պէս ճանաչուի սպիտակը, եթէ նորա դիմամարտ սեր
նորա առաջը չէ բռնած, ինչպէս ճանաչուին քրիստո-
նայքը, եթէ դպիքը և փարիսեցիք նոցա դէմը չարու-
թեան մեքենայք չեն լարում: Տրամութիւնը ուրախու-
թիւն է քարոզում, աշխատութիւնը հանգստութիւն,
դժուարութիւնը հեշտութիւն:

Դատարարակութիւնը մանուկներին շինում է ե-
թը հազար տարեկան, ծերացնում է նորանց. նոցա ձեռ-
քիցը բռնած: Դատարար հասկացողութիւնիցը սկսած՝ ման
է ածում ամենայն տեղեր, ամենայն ժամանակների անց-
քերը, փորձերը և օրինակները նոցա առաջն է ներկա-
յացնում, որ առել է մարդկութիւնը եթը հազար
տարումը: Եւրանց ման է ածում այն փիլիսոփայից մե-
տերը, որք յանձն առած՝ այդ դժուարութիւնքը, վե-
ջապէս հասել են նորա հեշտութեան և ուրախութեան
տաճարը, որք մարդկութեան ընթացքին տուել են մի
նոր ուղղութիւն, որք երկարաւակութեանց և վերափոխ-
բորբքները հանգրցել են իրանց ուսման հանձարովը: Բա-
րեւալոց և Եզիպտացւոց փրատակների մօտ շրջեցնելով՝
նորանց մեծագործութեանց ընկեր է շինում: Իմաստա-
սիրաց շարքը տանելով, Սողոմի և Սոկրատի մեծանա-
նութիւնը նոցա առաջն է դնում: Սարսթանեան դաշ-
տի անունը յիշեցնելով՝ նորա մէջը ընկած հայրենասո-
րաց հոգին է նոցա մարումը վառում և բորբոքում: Եւ-
ւաբայրի սուրը դաշտը իջեցնելով՝ նորա անունը անմա-
հայնազ Սարգանանց հայրենասիրութեան սուրը և անկեղծ
ոկեր, և հաւատոյ բորբոք եռանդն է նոցա հոգւոյ մէ-
ջը ծնեցնում և նորա քաղցր անունը նախանձաւոր առ-
նում: Բայց որ առաւել լաւն է և ցանկալին, բարի
դատարարակութիւնը մարդուն դէպ ՚ի մի ուսում է տա-
նում, որ թագաւորեց ամենի վերայ, դէպ ՚ի մի վար-
ժարան, որոյ աշակերանները՝ ոչ միայն իրանց անձը,
այլ բոլոր մարդկութեանը նորոգութեան և բարձրութեան
վերին աստիճանը բարձրացնելով, զարմացնել են աստի
նորանց իրանց ուսման քաղցրութիւնովը, որ դժուար
ճանապարհներով և արեան քրտինքներով կատարւոյան ար-
դիւնաւորել, տանում է բարի դատարարակութիւնը մար-
դուն: Եւստեսան վարժարանը, որ տեղ իւր հոգւոյ ցան-
կալի զուարճութիւնները՝ որք ծածկւած էին մարմնոյ
զարդերի տակը և տղիտութեան մառախուղի մէջը, վայ-
լում են նորա առաջը, նրան նոր կեանք են տալի և նոր
մարդկավայել զգացմունքների դռներ են բաց անում նո-
րա առաջը: Եւս քաղցր զգացմունքներ, որք երկնային
ամպերիցն իջանելով՝ ցօղում են նորաստունի դալարեաց
վերայ և խոտանում են քաղցր հեաւանքներ մարդոյ ա-
յազայ վիճակին: Բայց այս սուրը անձրեւ առաւել ար-
դիւնաւոր է լինում մատղաշ և փափկամիտ մանկանց ար-
տերումը: Որք դեռ չը հարուածւած մարդութեան կար-
կաւանքիցը, դեռ չը չորացած վատ մտածութեանց խոր-
շակներիցը, դեռ չը մեղմուած շաղափ զեղնութեան շրջ-
թաններիցը, կարող են առանց չար փշերը հանելու վերայ
ժամանակ ծախելու, ուսման բարի սերմերի արդաւանդ
դաշտ հանդիսանալ:

Մանկանց կրթութեան առաջին քայլը պէտք է լի-
նի իւր մօր զրկումը, մայրական հսկող աջը՝ քանի որ
տակունի կաթն է ջամբում իւր որդւոյ մարմնոյն սնունդ-
տալու, մի և նոյն միջոցաւ պէտք է վարուի նորա հոգ-
ւոյն ջամբելու առաքինութեան բարի սերմերը, որովհե-
տեւ այդ առաջին սերմը աւելի պտուղ կը բերէ, քան ո-
րում կոյր մանկութիւնը դեռ չը հասած այն կէտին, որ
տեղ կարողանայ իւր ստացած կերակուրը ճանաչել, ըն-
դունում է ամէն բանը լաւը և վատը հաւատարութեամբ:

և մինչև որ հասնում է այն կարողութեանը, որ տեղի է
բախտը ցնեցնելով է բերանը տանում, այն ցանած սեր-
մերը մեծամեծ արմատներ արձակած լինելով, արմատա-
խիլ առնելու շատ կացինների են կարողում, որից շատ
անգամ առեկի վտանգներ են ծագում քան թէ օ-
գուաներ, առաւել չորանալ քան թէ դարբեր։
Մանկութիւնը աշխարհի բազմալուսնոց ասպարէզի սկզ-
բումը լինելով, նոր մանկով նորա մէջը՝ մեծամեծ
գինքների և հմտութեանց կարօտ է, որ առանց փարթա-
մութեան փողոցը սրբիցը խոցվելու, առանց մարտու-
թեան փշերիցը ծակաւելու, առանց չոր նախանձութե-
ան ընդունելու իրա հոգւոյ մէջը, կարողանայ հասնել այն
փառաւոր վախճանին, որին սպասում է բոլոր մարդկու-
նը։

Բայց ահա, գեւ չէ հասել տախալին այն դա-
րը, որին մտում ենք, երբ երկայնից կը թուլան հոգ-
ւոյ միայն մայրերին յանձնուած լինի, սրբ մայրական
բազր գրկի մէջը այնքան կը թուլան առնուն, որ ոչ
ինչ կերպիւ պակաս չի գտնուեն ուսումնարանական դաս-
տիարակութիւնիցը և դիտութիւնիցը։ Արդ՝ այսպիսի
դրութեան մէջ լինելով տախալին աշխարհը, բայց ի՞նչ
եմ ասում, բնի՞ եմ հեռանում, ինչե՞ եմ աչքի գե-
րանը թողած և ուրիշ ծեղը հանելու ետևին եմ ըն-
կել, այսպիսի դրութեան մէջ լինելով տախալին մեր
թշուառ Հայաստանը, պէտք է որ այդ ցանկալի դաս-
տիարակութեան համար ուրիշ ընթացք բռնէ, մայրերին
ապաւինելու առ այժմ անողուտ է, որովհետեւ որ տեղի կա-
րել է դանել այնպիսի մայր, որից մանուկը կարողանայ
տանալ իրա պատշաճեալ հարկաւոր դաստիարակու-
թիւնը և ուսման դիտութիւնը, առանց ուսումնարանայ
և խոհանոցի վարժապետաց հոգացողութեւն յանձնվելու։ Արեւմ
մեր ևս, Հայաստանի որդիք, մեր ևս հետեւե՞նք հասարակաց
ընթացքին, մեր ևս հետեւե՞նք Եւրոպական դիտուե-
լուսա-
փայլ կանթեղին, որոյ լուսաւիայլ պայծառութիւնը, ար-
դէն ամենայն ոք տեսնում, հասկանում և ճանաչում է։
Մէք ևս բանանք ուսումնարաններ մանկանց մտքերը լու-
սաւորելու այս դիտութեան սուրբ տաճարումը, որոնցից
կախուած է Հայաստանի ապագայ վիճակի լաւ և վատ
դրութիւնը։ Մէք ևս երեւան հանենք այնպիսի որդիք
հայրենեաց համար, որոնք Հայաստանի նախկին փառքին
ջանան գարձքով հասնել և ոչ լեղուաւ, որոնք ճանաչել
աան աշխարհին, թէ եղել է երբեմն Հայաստանն ևս
այսպիսի զաւակաց հայրենիք, որից՝ որոնք Հայաստանի
դիտութեան լուսաւիայլ աստղը, որը որ բազրի փութ-
րիկներիցը ծածկվել է, կրկին երեւան հանեն, որոնք այս
նոր ժամանակը հին նախանձելի չառնեն, այլ հինը
նորին։ Բայց սորան հասնելը միայն խօսքով չի՛ լինել,
այսօրուանը վաղուին յանձնելով գործը առաջ չի գը-
նալ, առանց մեղանից շարժուելու, սքըրներու ձայները
մեզ չեն վեր կայնիլ։ Ի՞նչ ում ենք սպասում Հայեր,
ուրիշ սեղանի վերայ ամէն օր հացի նստելով, փորերնին
չի կշտանալ, օտարի կաթը ջամբելով Հայաստանի ման-
կանցը, մայրական հարազատ արեւնը կ'օտարանայ, խաբ-
վում ենք բարեկամի սեղանին յուսալով, մէք էլ աշ-
խատենք, առանց ձեռներս աշխատեցնելու դէպ 'ի ծա-
ւոյ մեկնելու, պտուղը բերաններս չենք կարող դնել։
Հասարակաց հարազատ սեղան կազմենք, դիտութեան

կերակուրներ տալու մեր զաւակներին։ Միայն թէ այս
սեղանին ծածկ է հարկաւոր, այս սրբութեան տաճարը
կատարելագործելու օգնութիւններ են պէտք, այս ճրագ-
ների լոյսը շատացնելու և անշեջ պահելու իւր է հար-
կաւոր։ Առաջն անիծած է, խօսքն օրհնած, խօսքով փը-
լաւ չի՛ երկվել, եղ ու բրինձ է հարկաւոր, Հայեր, ե-
թէ կամիք փրաւ ուսել, մինդ իւր տուէք, միւսը բրինձ,
երրորդը թոյլ կրակ վառէ, ջուր տաքացնէ, որ կերակուր
եփելու շնորհք ունեցօրն ևս իրա շնորհքը ցոյց տայ։ Այս
ինչ անիրաւ գանգատ է, որ շատ սուտ ազգասէրներ
բերանիցը լսում է, մեր կարգացողները չեն աշխատում,
ծոյլ են, գրքեր չեն շինում, աղքատ լուսաւորելու չեն հե-
տևում և այլն։ Շատ լաւ էք ասում, բայց ներքեցէք
համարձակ ասել, շատ սուտ է ձեր ասածը, եթէ դուք
կարդալ, գրել և ուսում չունենալով, այդքան սրտա-
ցաւ էք ձեռնում ձեր անձը աղգի համար, մի՞թէ նո-
քա իրանց կեանքը ուսման համար մաշկից յետոյ՝ ձեզ
չախ անգամ յառաջադիմութեան ցանկացող չեն։ Գրած-
ները կարդացող չ'կայ, չը գրածների վերայ արանջող որ-
քան կամիս, գրածը դնելու փող է հարկաւոր, բամբա-
սանքը և սուտ ազգասէր ձեռնալը փողով խօս՝ չէ։ Կար-
դացողը թոյլ ճարտուի պէս (ճուղի) օդ ծծէ, մի քիչ
ևս իրա բնառնեացը թոյլ տայ, և նստի բան գրէ, դրա-
ծին ևս թոյլ շատ էժան ծախէ, ձրի բաժանէ աւելի լու-
կը լինի։ Պարաներ, ձեռքերդ խօս՝ ջրերիցդ խառված չէ-
ամէն բանի համար առատաձեռն էք, ուսման հանդէսի
մէջը ընչե՞ եմ ետ էք փախոււմ։ Երբ մօզէն իշխանի պա-
լատիցը մինչև աղքատի խրճիթը շատով է տարածվում,
նոր դուրս եկած բանը ամէնը կը մանդան, փողոցները կը
նանկը խումբ խումբ ամէն նոր բան կը փնտրեն։ Գրատուն
մանով, նոր գիրք հարցանող կ'ստը արդե՞ք պատահած ու-
նիք, ես երգում կ'անեմ, որ ոչ մինչ։ Այժմ կարելի
է տնայն ասեն, մեր փողի վերայ ուրիշ ի՞նչ իրաւունք
ունի, ճակատի բրախնով դատել ենք մեզ համար, շատ
բարի, ուրեմն կարգացողների վերայ ի՞նչ իրաւունք ունիք
խօսելու, մի՞թէ նոքա ուսումը առանց ճակատի քրտնի
են տրվել, նոքա գանձը ևս իրանց ուսումն է։ Արդ որ
բանը իմ և քոյն հասաւ, ամենայն ինչ կատարեալ է։
Այդպէս չէ, աղգատէր անուն ժառանգելու ցանկացողը,
եկէք դատարկ խօսքը մի կողմ դնենք, եկէք միարաններ,
որոց վերայ յաջողութեան պարզեք եկել է, թոյլ
այս սեղանին օգնութիւն հասնին առտոտ տրօք, որոց
երկնային տեսչութիւնը պարզեւել է մեծ ձիւք և հան-
ճար, թոյլ օրհնէն այս սեղանին ջերմեւանդն սպասաւորու-
թեան քրտնը թափելով, իրանց լեզուն և գրչը դ-
հելով, որոց բնութիւնը պարզեւել է ուրիշ միջոցներ նո-
քա ևս ունեցածով թոյլ ծառայեն այս սուրբ սեղանին։
Միայն թէ Հայաստանի որդիքը, այս ամէն մի ձրբի
տէքերը՝ պէտք է մի հոգւով, մի կամքով միման և մի
սիրոյ շղթայով ամրապնդվին իրարու հետ, որ չը լինի թէ
մէկի թուլութիւնը միւսին ծուլութեան աւելի տայ։
Իւր ահա երբ այս ամէնը կ'անենք, մեր աչքովը կրտս-
նենք այն օրը, որին Մերահամները ցանկացան տեսնելու
և չառնան։ Կը վայելենք այն կաթը և մեղրը, որին Մոլ-
սէսը կամեցաւ հասնելու, բայց չը կարողացաւ երկմտու-
թեան փշերով իրա ճանապարհը կապելով։ Եւ երբ այս-

սխալ փոքր հողով վառեալ՝ այս ամէնը կ'անենք, այն ժամանակը միայն կարող ենք ասելու, որդիք և անդամք հայրենեաց էաք, զոր պարտն էր առնել, արարաք: Որ անիցի ականջա լսելոյ՝ լռեցէ:

Գրեգոր Սեփօնեանց աշակերտ Ներսիսեան Գաբրիէլ Թեֆէկչի:

ՄԵՆԵԱԼԻՊԻ:

Ղշմարտութիւնն խոսողէ գրական ծառի իւրերի, վաղուց ասած խոսի է:

Ղշմարտութիւնն յամէն տեղեց հալածուած՝ գնաց մէկ կոյր պառաւի դրանը կանգնեց, յանկարծ պառաւը իրիկուայ ժանգառքին գուրս էկաւ տեսաւ մէկ անձանութ մարդ, հարցրեց մէկ եւս դու, ասաց՝ Ղշմարտութիւնն եմ, իսկոյն պառաւը ուրախութեամբ սորա ձեռքիցն բռնեց տուն հրաւիրեց: Ինչ տեսնի էս ողորմելի Ղշմարտութիւնը՝ մէկ չուխայ ունի հագին՝ որի վերայ հաղար ու մէկ կարկտան կայ, և մէկ գտակ ունի, այն էլ ծայրը ծակ, հարցրեց՝ որդի ինչո՞ւ ես այդպէս խեղճ, և ինչո՞ւ է գտակդ ծակ, ասաց՝ էնտուր համար, որ յամէն տեղեց հալածուած եմ, ինչո՞ւ ես հալածուած հարցրեց պառաւն, էն պատճառի, որ միշտ ուղիղն եմ խօսում, էն ժամանակը սկսեց պառաւն ցաւիլ և անիծել էն մարդոցն, որոնք որ հալածել են նորան, յետոյ հրաւիրեց, որ Ղշմարտութիւնը միշտ իրան տանը բնակուի և ապահով կեանք ունենայ, և խօստացաւ շուտով կարել տայ նորա համար լաւ հանգերձ և գտակ: Ինքադրարար հացի ժամանակն հաբաւ և սոքա նստան սեղան, յանկարծ Ղշմարտութիւնը գլուխը բարձրացրած տեսաւ, որ այս կնոջ մի աչքը կոյր է, ասաց մայր իմ՝ մի աչքդ կոյր է, ասելը տեսաւ ողորմելի Ղշմարտութիւնը, այս կինը մէկէն մէկ, մէկ բռունցք սորա զլեխն հասցրուց, անշնորհք՝ ասելով գուրս գցեց տանիցը, խեղճ Ղշմարտութիւնը հաղիւ կարաց ասել, մի սիրելի մայր, ինձ հարցնում էիր թէ ինչո՞ւ է գտակդ ծակ, ահա այդպէս միշտ ուղիղը խօսելուս համար այնքան բռունցք են իջել զլեխս՝ որ գտակս ծակուել է, ուրեմն Ղշմարտութիւնն չի կարող ամենեւին սուտ խօսողների մօտ հարեան մնալ և նոցա բարեկամ դառնալ:

Օ Բօսանի Լ.Ուաշիտ ֆելիտոսային Լ.բաբայոյ:

Մտրդա Լ.Ուաշիտ Խալիֆայի պալատի մէջ բըդակէր մին սկսեւր Լ.Ուաշիտ անուն: Պալատի մեծաւ մեծքն ծաղր ասնէին զնա. արկնայք ոչ սիրէին զնա: Դորան եօթանասուն և վեց տարեկան հասակումն տասն և չորս անգամ հեղացրել էին իւր թագաւորի երեսիցը, որովհետեւ նորա լեզուիցը միշտ լաւմ էին որպէս և իցէ

անտխորժ Ղշմարտութիւն: Եւ ոչ տրտմէր իւր անպատուութեան վերայ, և միշտ հեռանայր ժպտելով. քանզի ի մէջ այդպէս բնութեան գտանէր նա ինքեան շատ բնաւ իր ընկերութիւն: Դառն տասն և չորս անգամ յետ կանչեց նրան, տեսեալ, թէ նա և առանց իւր կարել կենալ և ապրել:

Լ.յապէս միանգամ դուրսարած լինելով, ի միայնութեան իւրում քննեց իմաստութեան շուրիղները և աւաւ ամենայն արարածոց լեզուն: Յայնմ հետէ սիրելի դարձ և զբաղումն նորա եղև թագուն ունին զնել այլ և այլ կենդանեաց: Շատ անգամ պատահէր նմա լսել, որ նորա խօսէին խելացի, քան ու և իցէ Կամեր - Իւնկեր: (պալատական ատտիքանաւոր):

Միանգամ տեսաւ մի թուփի տերեւների վերայ բընախութիւն միջատաց որք կոչին միօրեայք (էփեմերա), որոց վախճանը սահմանեց Լ.բարիչը մերձ ժամու ծնընդեան նոցա. քանզի ծնանին և մեռանին նոքա ի միում աւուր: Լ.Ուաշիտ մեծ մտադրութեամբ եմուտ գաղտ ի գաղտ այս ժամակաց բազմութեան մէջ. և նշմարեց, որ նոքա խիստ կատաղած վեճում էին իւրեանց մէջ. բայց որովհետեւ ամենեքեան նոքա խօսէին իսկոյն ի մի նուազ, այսու պատճառաւ երկար ժամանակ չկարաց որոշել, և իմանալ թէ ինչի վերայ է նոցա վեճը: Սեր ջապէս յորժամ շատ կռուասէր բղաւղները բեղբայրան, լսեց նա, որ նոցա խօսքը իշամկուրի և մնծակի վերայ է, և երկու նոր եկած օտարաղբի քաջամուտ երաժշտաց վերայ: Միօրեայքն ոչ համաձայնէին և ոչ գիտէին, որ ասեն, թէ նրանցից որի ձայնը շատ լաւ է միւսի վերայ: Մին էփեմերայն պնդէր, թէ իշամկուրն երգէ խիստ լաւ եղանակաւ, որոյ ձայնը դեռ ամենին միջատների թագաւորութեան մէջ չ'է լսուած: Իսկ միւսն բռնէր մնծակի կողմը, որ երգէր զմայլելուցիչ ամենաբարձր բարակ ձայնիւ:

Երջանիկ արարածք, գոչեաց Լ.Ուաշիտ. ձեր կեանքը միայն մի քանի ժամէ քաշում, բայց դուք կաբողանայք իշամկուրի և մնծակի բզրաձայն եղանակով մեզ գտանել ձեզ դուարձութիւն:

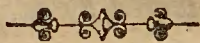
Երջանիկ լով ուշքը գցեց նա մի շատ ծերացած միջատի վերայ, որ մի ջոկ տերեւի վերայ մենակ նստած ինքն իրան խօսէր այսպէս:

« Իմ ցեղի ամենախառաւոր իմաստունքն, որք շատ ժամերով ինձանից առաջ էլիլ են, մտրուց վիայութիւն և հաստատութիւն են ասել, թէ այս ուշտարհի գոյութիւնը տասն և ութ ժամից աւելի ոչ ձգի, և ինձ թուի, թէ նոքա Ղշմարտին են ասել: Քանզի մտածելով, թէ ուրբան մեծ է լուսաւորն, յորմէ բնութիւն բնաւայ իւր կեանքը, իմ ժամանակին վաղ տուուց դէպ ի ծովը, որ այս երկրի առհմանները կաղմէ), անպատճառ պարախմ վճարար ասել, թէ նա իւր ընթացքը կրկարի նորա մէջ. կըհանդգնի ջնքի մէջ իւր ճիւղը, և աշխարհքս յախանաւորան խաւարի ձեռն կրմտանէ: Յորմէ բնականաբար պարտի յառաջ գալ կործանումն համաշխարհական: Լ.յո 18 ժամերի մէջ ես ապրեցայ 7 ժամ, որ կանէ 420 րոպէ: Խորին ծերութիւն, Քանի ասկաւ արարածք մեր ազգիցը հասանեն այս նը

պատահիս : Եւ տեսայ, թէ որքան ամբողջ տոհմք և տե-
րունքք ծնան, ծաղկեցան և անհետ էլա՞ծ ոչնչացան :
Իմ այժմեան բարեկամքս են որդիք և թուռնք մանկու-
թեան իմոյ վաղա՛մեա բարեկամաց : Եւ տով, ախ, շու-
տով ես էլ կերթամ նրանց քամակիցը : Թէպէտ իմ
խորին ծերութեան ժամանակիս, փառք Մտուռոյ, դեռ
բաւական առողջ եմ, բայց բնութեան սովորական հարվ-
մանը մահի տալով, մայ ինձ ապրիլ ոչ աւելի քան
եօթն րոպէ (միսուտ) : Ինձ այժմ ի՞նչ օգուտ իմ ա-
մենայն աշխատանքիցս : Ի՞նչ շահ թէ անոյշ ցողիցը,
թէ որ ամանեմ նրան ու պահեմ յետուայ համար, որ
ես մօտ եմ արել այս փոքր տերեւի վերայ այնքան մեծ
աշխատանք, որն որ իմ կենաց վերայ հասած վերջը
թոյլ չ'է տալի վայելեմ : Օւր տեղը ես իմ կեանքը
շատ անգամ վտանգի տակ ձգեցի կռիւ տալով իմ հայ-
րենակցաց վտանակի : Օւր տեղը հեռացայ ես յաշխար-
հային խռովութեանց, և ջանք արի, որ այս բազմութեանը
իմաստալից օրէնքներ տամ : Թէպէտ իմ բարեկամքն չո-
ղբորթելով ջանան հաւատացնել ինձ, թէ ես ինձանից
յետոյ փառաւոր անուն պիտի թողնեմ, բայց ի՞նչ կը-
լինի իմ փառքին, ինչ ժամանակ 18 ժամքն որ վեր-
ջանան, արեգակն կըհանգչի, և աշխարհս յաւիտեան յո-
չինչ կըմոխտի : 1 աւ կը լինէր, թէ որ իմ փառքը քը-
չը գտնէ 30 կամ 40 ժամ, :

Եւ Ռաշիդ ծիծաղեցաւ, բայց մտածելով, հար-
կադրեցաւ ահաւոր ունենալ իւր ծիծաղելուցը : պատ-
ճառ որ միւսնոյն են թէ ժամքն, և թէ տարիքն :

Փրանկլին :

ԲՆԱՍԵՂ ԾՈՒԹԻՒՆ

ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿԻ ՏԱՐԻՈՅ

Յայտնող : Լսող-աւանդին Գործոյ և Խախտման-Լեւան :

Հարունակութիւն :

Մինչ ես դարմանում էի այս հրաշքների տեսիլքների
վրայ, յանկարծ տեսայ կալերի միւս գլխին կանգնած մէկ
ահեղ կերպարանքով մարդ երեքի գոյնը կարմիր ու սև,
աչքերիցը կրակ էր թափում, ամէն մէկ մաղիցը կրակի
պեծեր էին դուրս գալի, մարմնոյ կաշին արեւի տաքու-
թիւնն այնպէս էր այրել, որ կարծրացել էր, մէկ քա-
րակ աղլուխ գլխին փաթաթած, մէկ փայտ էլ ձեռքին
ծնօտի տակը տուած՝ կանգնել էր : առաջի տեսնելուս
վախեցայ շատ : յետոյ սխալ առաջ տեսնելով շալակին
գարի, ցորեն, և տեսաւ տեսաւ ծառայատուղներ, քիչ
սիրտ առայ, մօտ գնացի, հարցրի, : Եվ ես և ի՞նչ է
անուշ, բայց փաշիմանեցայ հարցնել, որովհետեւ այնպէս
գութաց, որ ուր ու ձոր ձայնիցը դրդաց, իմ դողս էլ
բանեց, որ մէկից վախեցած, հիմիկ արան պատահեցայ,
պատասխանեց, : Ես եմ Լեւան իշխանի երկրորդ զո-
րայեւոր, և անունս է Յուլիս, : այս վերջին բառը լսե-

լով կնպէս հասկացայ թէ ինձ է ասում Յուլիս, պա-
տախտան տուի թէ ես ծոյլ չեմ, : Եւ չէ, : կրկնեց
նա, անունս է Յուլիս, և այս անունն զիտութեամբ եմ
դրել, որ դուք ամէնքդ ծոյլ էք, ծուլանում էք ձեր տա-
րեկան անունդն պատրաստելու, վասն որոյ ես ձայն եմ
տալիս թէ յուլիս, այսինքն ծուլանում ես, բայց ձեր ա-
կանջն խուլ է, չէք իմանում : Եւ ես եմ Հաւանայ կայ-
սր, թէ ինչքան երկրի տիրեցի և եղէ կայսր Հաւանայ,
բայց զիտե՛ր եղբայր, ես իմ ծուլութեամբս, իմ դան-
դաղութեամբս, իմ զօրութեանս և ահարկութեանս ապա-
ւինելով՝ իմ կենաց համար հոգս չէի անում, վասն որոյ
և ծերակուտից ժողովքի մէջ սպանվեցայ, ուստի այս ա-
միսն տուին ինձ, որ դու չծուլանաս, քո պատրաստու-
թիւնդ տեսնես, որ ձմռան ծիրակուտներն շուտ կը սկսին
հաւաքվիլ և քեզ կտարնեն առանց ապրուստի :

Իմ ժամանակս արեւի տաքութիւնն սաստիկ է, և
ցամաքութեան վախ կայ, ուստի գարնանացան արտերը
պէտք է լաւ ջրես, Յորենը կարսելից և քամու տալուց
յետոյ պիտի զգուշանաս, որ կտլի վերայ լաւ չորանայ,
որ ամբարի կամ հորի մէջը ոչլակեր չը լինի : Եւ ասու-
ներին համար խոտը հնձելու է : Կարգած ձիաներուն
ժամանակ ժամանակ ջրի մէջ լեղացնելու է : Եւ ասե-
լով քամու պէս գնաց այն հսկայ մարդը :

Ես իմ ճանապարհս շարունակեցի դէպ ՚ի տունս : և
ահա պատահեցաւ ինձ մէկ մարդ ահեղ տեսիլքով, վը-
րէն շալակած ցորեն, լըբի, բակլայ, սիսեռ, խաղող,
սեխ, ձմերուկ և ուրիշ զանազան տեսակ պաշարներ և
մրգեղէնք, և ամէնքն էլ կանաչի մէջ, առոյգ էր էն մար-
դը, քրտունքը հեղեղի պէս թափում էին երեսիցը, շատ
սակաւ հով ունէր, չնիկ տաղին էլ դուրս էր եկել :
Հարցրի անունը, պատասխանեց, իմ անունս է () գոստոս
և թողաւ որական տոհմից եմ, բայց եթէ տառադարձու-
թիւն անես, անուանս մէջ և « տառն էլ վեր տառես,
կենայ իսկ Գոս, և ճշմարիտն այս է, որովհետեւ ինձանից
յետոյ, էլ չի լինի պահպանող ծառերին, այլ կգայ էն
պիտի իշխան, որի ժամանակումը կը սկսին տերեւներն թա-
փիլ և գօտանալ ծառերն իւրեանց ճիւղերով, կորցնե-
լով բոլոր վայելքութիւնը, որպէս թէ չեն ունեցել և
կը կորցնեն մարդոյ վայելուչ ապրիլը, իմ գործս է հասցը-
նել պտուղներին, եթէ խակ մնացած կան և օգնել
մարդուն, որ քանի ցուրտը չէ եկել, ժողով ամենայն ապ-
րուստը, թէ ցորեն, թէ գարի թէ մրգեղէն, և լցնէ
ամբարներումս, քստ որում մեղանից յետոյ եկող իշխանը
սովոր է ձրի ապրիլ, ուրիշ վատտակը մանել, իրան ժա-
մանակին էլ եթէ մնացած բան լինի, ու շուտով չհա-
ւաքեն, ցրտատար անել, բոլորը փչացնել, ահա էս է, որ
ես ձայն եմ տալիս իսկ Գոս, իմաց եմ անում, թէ
շուտ արեւ ժողովեցէք, որ ծառերը կ'գօտանան, քստ որում
ես որ ինքս Հաւանայ կայսր էի, և երկր մասանց աշխարհի
հրամայող, չգառնացայ իմ անունն խրատիցս, և դոսա-
ցայ ու մնացի անժառանգ, թէպէտ որդեգիր ունէի, բայց
ի՞նչ օգուտ, որովհետեւ առած է, հացը հորէն, որդին
փորէն :

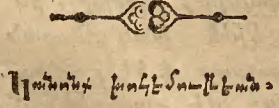
Իմ ժամանակս, քաթանի սերմը քողել կամենաս,
պիտի թողուս որ համար ու չորանայ, խոլ եթէ թիւերը
կամենաս քաղել կտուի համար, քն ժամանակը պէտք է

անբնական դեպքի, սխալումն պէս հնձեռ. թէ որ կ'կամե-
նաս թերեւ շատ բարակ լինելը, պէտքէ ծաղիկ տալէն
տասնհինգ օր յետոյ կտրես: Արդ որ օրն կամանց կա-
մանց կը սկսի հովանալ, պէտք է վաղի աւերադ. տե-
քաներն քաղել, որ խաղողն լաւ հասնի, կապարի ծաղիկ-
ները առաւօտը վաղ հաւաքել, յետոյ ծածքի տակ չո-
բացնել, ու բարակ ազով աղտոնէն յետոյ նորէն չորաց-
նել, ու թէժ զօրաւոր քայտիսով բոլորէ մէջ թթու
գնել:

Եւս խօսելէն յետոյ սա էլ միւսերի պէս թուա-
գնաց ու էլ չերեւցաւ:

Եւ մնացի սառած, փետացած կանգնած, միտք եմ
անում ինձ ու ինձ, թէ այս ի՞նչ նախադէպ եմ լը-
տում, այս ի՞նչ անարդարք եմ լլուծում ականջներին մէջ,
այս ի՞նչ կծու կծու խօսքեր են, քիչ էր մնում, որ
թուլանամ, բայց սիրտս պնդեցի, ուշք ու միտքս հա-
ւաքեցի, և սկսայ միտք ածել, կշռել նրանց ապած խօ-
սքերը, որ քարը կպատուէր, չէ թէ մարդուն, և ահա
յոանկարձ կշռելուս ժամանակն, պակաս գոյց մարդուն.
գոտակս վեր առայ գլխէս և դրի առաջնս, որպէս թէ այն
իմ տեսած մարդկանց հետ ուզում եմ դատաւորան մըտ-
նել, սակայն ճշմարտութեամբ դատեցի, և մարդս յուստ
երեւցաւ նրանց առաջը, մեր մեղքն, ծուլութիւնն և մեր
ստութիւնն այս էր՝ որ իմ երեսին տուաւ մէկ մարդ, որ
այն բույնէն այս իմ առանձին խօսակցութեան ժամա-
նակն հիւսիսի փեշերէնց եկաւ հով և շաղ անձրեւ հետը
բերելով, բայց ինքն դատարի, սակայն ուրախ էր և ծի-
ծաղն նկարուած էր դէմքի վրայ, հագած ունէր այս ա-
ռաջին տեսնելուս ժամանակին կանաչ շոր գլխին մինչ
տաները, և սկսաւ խօսել ինձ հետ այսպէս, « թէ ո՞վ
մարդ ի՞նչն ես մտածմանց մէջ ընկել, ի՞նչն է դէմքդ
դեղնել, մի՞ գուցէ ինձանից առաջ եկածներէ խօսած բա-
ների վրայ ես ներանում ու միտք ածում, տեսնում եմ
քո միտքը նախ պէս ծովի ալեաց վրայ ալեկածեալ է,
ինչ որ ասել են այն զօրապետները շատ ճշմարիտ են
ասել: Եհա ես երեսիդ մէկ մէկ ասեմ, և դու լաւ ա-
կանջ դիւր, թէ կամենաս արաւ, թէ չէ դու գիտես:

Հարաւայեցեցի:

Ստանդարտ խոսակցութեան:

Բարձրին զամենայն պարտաւարտչաճէն հասնի ջերմութեան
դուրսեմբ:

Մի՛ սիրանիր զգործ ինչ առանց խորհրդածութեան,
Ստան լինիլ միշտ ծանօթ արանց ակնածեւեաց:

Մի՛ լինիր ձրիւք ամբարհաւաճ և հպարտ:

Եթէ կամիս սկսանել ինչ, հարց. խորհուրդ զայնմակէ:

Ի՞նչ ներդրամիս ի՞նչ կարծիք:

Օրը ինչ առն քեզ, ունին դիւր մտադրութեամբ:

Եւ մի՛ ցանկար փայլել պանծալի ձրիւք:

Ես միշտ զայն՝ որ բացայայտ է վրան այլոց:

Յամենայն բանս քո լիւր անկեղծ և արդարամիտ:

Օրը ինչ խոստացար ուրեք, կպտարեմ անշուշտ:

Եւ մի՛ տար զբանս անմիտք և անստոյգ:

Ի՞նչ աղնուարարոյ, քաղցր և մարգարտ:
Կա՞ զբաղցր դէմս, և լիւր միշտ խոնարհ:
Եւ անց նաւաստանալոյ հատարակ, սիրելի ի՛ վարմանդ:
Խորհեմ, և ապա ասն զկարծիք:
Եւ անց շահուց սիրեմ, առանց թուլութեան ներեմ,
Խոյս տալով յանկարգ պործոյ՝ պատուեմ զիշխանս:
Ստան գոտանել յամենեւեան զսէր և զգարեկամութիւն:
Փախիւր յամենայն պահանջմանց, երկիր պնդիլ զհետ
նոցա:

Եւ անց կարեաց մի՛ ցանկար գիտել զգործս այլոց:
Օ անձնական իրաց քոց մի՛ ամենեցուն պատմեր:

Ի՛նչ արութեամբ տուր փոխս, բայց ճշմարիտ բարութեամբ:
Ուր պարտ է վարձատրել, վարձատրեմ անդ յօժարամբ:

Սիրեմ և պատուեմ զմոռոյ քո:
Եւ վրան հայրենեաց մի՛ ինայեր յինչս և ի՛ կեանս քո:

Ի՞նչ բարեկամ և ցաւակից վատարարդիք:

Ի՞նչ աղքատին հովանի և պաշտպան ի՛ հաղածանս նորա:
Յուսահատութեան քո յաղթեմ անյապաղ:

Եւ զվիշտս քո յայլոց պահեմ ի՛ հոգւոյ քում:

Ուր գոյ թշնամութիւն, փութ անդ հաշտութեամբ:

Եթէ հարկաւոր է վրէժնդրել, առ զայն բարեբարութեամբ:

Եւ անց բարկութեան ուղղեմ, գովեմ մերժելով զզորմ
արարութիւն:

Եւ ի՛ կատակս զգոյշ լիւր միւր ի՛ պատիւ այլոց:

Օ արժանաւորս պատուեմ յամենայն վիճակի կենաց:

Սակացիւր փոխել զօրէնս քո յայսն և ի՛ կատակ:

Խաղաղեմ ի՛ սկզբան զկրթս, զամօթի հարկանելով քո
բարկութիւն:

Ի՛ բացակայութեան զբարիս խօսեմ զամենից, յորժամ
նոքս չեցեն ի՛ միջի:

Մի՛ հպարտանար ընդ ցուցեալ երախտիդ:

Վարեաց ընդ ամենեցուն քաղցրութեամբ և սիրով:

Եւ անց նախանձու հայեաց ի՛ բողբոլաւորութիւն այլոց:

Որ ինչ հաւատացեալն է քեզ, ճշդիւ պահեմ խտտութիւն:

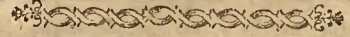
Երկիր որպէս ի՛ թունց յամենայնէ, որ վնասակար է ա-
ռողջութեան:

Եւ ի՛ կատակս լիւր արդար, և ի՛ խաղս գարշեաց ի՛ ստու-
թենէ:

Ի՞նչ բարի քաղաքացի. պատուեմ զօրէնս:

Եւ յամենայն քթիթս պատրաստեմ զքեզ առ ի՛ մահ:

Գհարգ տէր Եղեքսանդրեանց աշու-
կերա Գրիգորիային Տիգրանայ:

Печатать не дозволяется

Тифлис, Сентября 20-го 1953 года. Цензоръ М. Каптановъ.

Իմ Բարձրիւ Ստեփանոս Բաղնայ Մանթինեանց:

Ի՛ Տօյարանի Ներսիսեան հոգեւոր Իպրոցի Հայոց
ընծայելոյ Վճռական Լաւ Գհարգայ Երթունայ:

ԹԻՓԻՒՐ